

30 TIMMARS ARBETSVECKA – REALISM ELLER UTOPI?

En kartläggning av fackförbundens arbetstidsreglering
och syn på förkortad heltidsnorm.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Heltidsnorm	4
Om enkäten	5
Frågor och svar:	5
1. Skiljer sig arbetstiden i era kollektivavtal från den lagstadgade veckoarbetstiden på 40 timmar?	5
2. Om ja, hur skiljer sig avtalen åt?	6
3. Har ni olika avtal om arbetstid för olika yrken och/eller befattningar?	9
4. Hur fungerar eventuella arbetstidsförkortningar?	10
5. Driver ni krav på förkortad arbetstid?	13
6. Hur ser ert långsiktiga mål ut vad gäller arbetstidens längd?	15

Sammanfattning

S-kvinnors kartläggning av arbetstidsregleringar i fackförbundens centrala kollektivavtal visar att arbetstid och arbetsvillkor varierar mycket mellan olika fackförbund, men även mellan olika avtal inom ett och samma förbund. Förutsättningarna för att införa en generellt förkortad arbetstid skiljer sig därmed åt.

En majoritet av fackförbunden har 40-timmarsvecka som norm eller endast marginella skillnader. De arbetstidsförkortningar som finns motsvarar ofta en veckoarbetstid från 37,5 timmar upp till 40 timmar.

Flera avtal har extra semesterdagar på upp till sju dagar/år, vilket motsvarar drygt 50 timmar/år.

Vid kvälls-, natt- och helgarbete samt vid skiftgång har de flesta fackförbund någon form av arbetstidsförkortning, ned till 36 timmar/vecka.

Många fackförbund har också arbetstidskonton, dit avsättningar görs motsvarande en viss procent-sats (kring 3 procent) av lönen. Tiden kan tas ut i ledighet, pengar eller pension.

Arbetsfria dagar, till exempel röda dagar som infaller på vardag, jul- och nyårsafton, finns också i flera avtal. De arbetsfria dagarna kan också vara dagar som de anställda själv väljer när de ska tas ut.

Avsättningar till deltidspension finns i flera avtal, som ger de anställda möjligheten att minska sin arbetstid i slutet av arbetslivet.

Även om både form och omfattning på arbetstidsförkortningarna skiljer sig åt går det att se en skillnad i förekomsten av detta inom LO, SACO och TCO. Inom LO har knappt hälften av de svarande fackförbunden någon form av arbetstidsförkortning. Inom SACO har cirka 2/3-delar av fackförbunden avtal som skiljer sig från den lagstadgade 40-timmarsveckan. Inom TCO har de flesta fackförbund någon form av arbetstidsförkortning.

Flexibiliteten i arbetstider är också större inom SACO och TCO, genom till exempel årsarbetstid, oregerad arbetstid och förtroendearbetstid.

Flertalet förbund uppger att kollektivavtalen inte skiljer sig åt utifrån yrke eller befattning, men att det kan skilja sig åt beroende på bransch/sektor. Skillnader finns också i lokala avtal.

Få fackförbund har gjort en analys och/eller har statistik på fördelarna och nackdelarna av en arbetstidsförkortning.

Kommunal menar att förenklat är fördelarna mer fritid och bättre hälsa, medan nackdelarna är en sämre löneutveckling.

Ett pilotprojekt med 6-timmars arbetsdag inom Socialtjänsten i fackförbundet SSR visar att medlemmarna är relativt nöjda. Mer tid för återhämtning ger nöjdare och effektivare medarbetare. Farhågor finns dock för en ökad arbetsbörda och sämre arbetsmiljö, när samma arbetsinsatser och ärendemängd ska klaras av fast på kortare tid. Projektet har inte kunnat visa på minskad sjukfrånvaro eller påverkan på löner eller andra villkor åt varken det ena eller andra hållet.

Få fackförbund driver frågan om förkortad heltidsnorm. De som gör det är främst inom LO, som Byggnads, Elektrikerna och Pappers. Värt att notera är att det är de mansdominerade fackförbunden som driver frågan om förkortad heltidsnorm.

Stora kvinnodominerade fackförbund inom LO som Handels, Hotell och Restaurang och Kommunal säger att ofrivillig deltid är ett större problem och att medlemmarnas rätt till heltid är en viktigare prioritering än arbetstidsförkortning.

Fastighets, SSR och Försäkring och finans uppger att arbetstidsförkortning skulle innebära att medlemmarna fick avstå löneutrymme, vilket de inte är beredda att göra.

Många fackförbund väljer istället att fokusera på bra arbetsmiljö och arbetsvillkor, men också avtalsförbättringar som kan innebära andra former av arbetstidsförkortning.

Hotell och restaurang samt Kommunal har ett långsiktigt mål om 30 timmars arbetsvecka. Trafik och Järnväg har också ett mål om arbetstidsförkortning utan att specificera omfattningen. Det samma gäller SSR, förutsatt att arbetstidsförkortningen inte påverkar lön, pension och andra villkor.

Metall och Livs har ett mål om 100 timmars arbetstidsförkortning/år.

Sveriges Arkitekter säger att arbetstidsförkortning är svårt i konsultbranschen som säljer tid/timme.

Sjöbefälsföreningen framhåller att de följer internationella regler om arbetstidens längd på 13 timmar/dygn under en längre period, så för dem bli det inte kortare arbetstid utan längre ledighet eller högre lön.

Läraryrket menar att det i tider av lärarbrist inte är realistiskt att driva arbetstidsförkortningar.

Naturvetarna efterfrågar mer kunskap om arbetstidsmodeller och hänvisar till delbetänkandet "Tid för utveckling" SOU 2018:24 som konstaterar att kunskapen om hur arbetstiden hänger samman med bland annat låga sjuktal och en god arbetsmiljö är begränsad och inte entydig.

Heltidsnorm

Sedan 1973 är heltidsnormen i Sverige 40 timmars arbetsvecka. S-kvinnor menar att det är hög tid att förändra heltidsnormen och har i vårt politiska program "Den feministiska kampen" antagit att driva arbetet med att införa 30 timmars arbetsvecka som norm. Vid S-kvinnors kongress 2017 beslutades att aktivt utreda och driva frågan om förkortad heltidsnorm.

Som ett led i detta arbete har vi vänt oss till alla fackförbund för att få reda på hur de centrala kollektivavtalen som styr arbetstiden ser ut. Vi har tillfrågat:

LO

Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads)	Svarat
Elektrikerförbundet (Elektrikerna)	Svarat
Fastighetsanställdas Förbund (Fastighets)	Svarat
GS, Facket för Skogs-, Trä- och Grafisk bransch	Inte svarat
Handelsanställdas förbund (Handels)	Svarat
Hotell- och restaurangfacket (HRF)	Svarat
Industrifacket Metall	Svarat
Kommunalarbetareförbundet (Kommunal)	Svarat
Livsmedelsarbetareförbundet (Livs)	Svarat
Musikerförbundet	Inte svarat
Målareförbundet	Inte svarat
Pappersindustriarbetareförbundet (Pappers)	Svarat
Service- och kommunikationsfacket (Seko)	Inte svarat
Transportarbetareförbundet	Inte svarat

SACO

Akademikerförbundet SSR	Svarat
Civilekonomerna	Svarat
DIK	Svarat
Fysioterapeuterna	Svarat
Jusek	Svarat
Kyrkans Akademikerförbund	Inte svarat
Lärarnas Riksförbund	Svarat
Naturvetarna	Svarat
Officersförbundet	Inte svarat
Reservofficerarna	Inte svarat
Trafik och Järnväg	Svarat
Sjöbefälsföreningen	Svarat
SRAT, Akademiker i samhällsbärande professioner	Svarat
Sveriges Arbetsterapeuter	Inte svarat
Sveriges Arkitekter	Svarat

Sveriges Farmaceuter	Inte svarat
Sveriges Ingenjörer	Svarat
Sveriges läkarförbund	Svarat
Sveriges Psykologförbund	Inte svarat
Sveriges Skolledarförbund	Svarat
Sveriges Tandläkarförbund/Tjänstetandläkarna	Inte svarat
Sveriges universitetslärare och forskare (SULF)	Svarat
Sveriges Veterinärförbund	Inte svarat

TCO

Fackförbundet ST	Svarat
Finansförbundet	Svarat
Facket för försäkring och finans (FTF)	Svarat
Försvarsförbundet	Inte svarat
Journalistförbundet	Inte svarat
Läraryrket	Svarat
Polisförbundet	Svarat
Skogs- och lantbruksmannaförbundet (SLF)	Inte svarat
Sveriges yrkesmusikerförbund (Symf)	Inte svarat
Teaterförbundet	Inte svarat
TULL-KUST	Inte svarat
Unionen	Svarat
Vision	Svarat
Vårdförbundet	Inte svarat

Om enkäten

Under hösten 2018 skickade vi ut en enkätundersökning till fackförbunden, som hade till slutet av december på sig att inkomma med svar. Enkäten bestod av sex frågor (se nedan). Totalt svarade 31 av 51 fackförbund, vilket ger en svarsfrekvens på 61 procent. De förbund som inte svarade var främst mindre fackförbund.

Bland de svarande förbunden är variationen stor med kortare ja- eller nej-svar och längre förklarande beskrivningar. De flesta förbunden har besvarat flertalet frågor. Generellt kan sägas att fackförbunden har flera kollektivavtal, för olika grupper, och att avtalen kan skilja sig åt.

Frågor och svar

1. Skiljer sig arbetstiden i era kollektivavtal från den lagstadgade veckoarbetstiden på 40 timmar?

En majoritet av fackförbunden har 40-timmarsvecka som norm eller endast marginella skillnader. Vid kvälls-, natt- och helgarbete samt vid skiftgång har dock de flesta fackförbund någon form av arbetstidsförkortning.

Både i form och i omfattning skiljer sig arbetstidsförkortningar mycket åt. Olika modeller är till exempel färre arbetade timmar/vecka eller år, extra semesterdagar, kompensationsdagar, förtroendearbetstid och arbetstidskonton.

Arbetstidsförkortningar är minst vanligt inom LO-kollektivet, där knappt hälften av fackförbunden uppger att de har detta i någon form.

Inom SACO har cirka 2/3-delar av fackförbunden kollektivavtal som skiljer sig från den lagstadgade 40-timmarsveckan. Det gäller både arbetstidsförkortningar, förtroendearbetstid, årsarbetstid och speciella avtalskonstruktioner som för till exempel lärare och sjöbefäl.

Inom TCO har de flesta fackförbund någon form av arbetstidsförkortning, även om det kan variera mellan olika avtal inom ett och samma fackförbund. Som exempel kan nämnas att Unionen har över 80 kollektivavtal och att heltidsmåttet i dessa varierar från 37,5 timmar till 40 timmar/helgfri vecka. Polisförbundet är det enda fackförbundet inom TCO som uppger att de har en grundarbetstid på 40 timmar/vecka.

2. Om ja, hur skiljer sig avtalen åt?

LO

Byggnads

Samtliga fem avtal har årlig arbetstidsförkortning om 40 timmar med fullt betalt, även röda dagar som infaller måndag–fredag samt aftnar är betalda 8 timmar med fullt betalt.

Handels

Inom detaljhandel är heltidsmåttet 38,25 timmar/vecka, tjänstemän mellan 39–37,5 timmar/vecka. Inom arbetarrörelsens huvudavtal för tjänstemän AFO finns ytterligare 1 semesterdag, dvs 26 dagar semester totalt. Kommunal har ett eget tjänstemannaavtal som ger 32 dagars semester.

Hotell och Restaurang

För nattreceptionister gäller 38 timmar/vecka som heltid.

Kommunal

Avtal med extra semesterdagar – från 25 till 32. Till exempel från 40 år, 31 semesterdagar och från 50 år, 32 semesterdagar.

I de fall arbete sker på lätthelgdagar finns det avtal med arbetstid på 38,25 och 37-timmarsvecka, men det finns också avtal med 40-timmarsvecka oavsett om du arbetar lätthelgdagar.

Det finns en skillnad i arbetstid för de som arbetar natt. Exempel på arbetstidsmått där är 36,33 timmar/veckan.

Fastighets

I Samhallavtalet är arbetstiden 38 timmar/vecka för de som arbetar lätthelger. Det finns också ett avtal med arbetstidsförkortning på 99 minuter/vecka.

Metall

Vid skiftarbete är veckoarbetstiden kortare. Gruvarbetare som arbetar under jord har 4 timmar kortare veckoarbetstid.

Flera avtal innehåller olika former av arbetstidskonton, avsättningar med ca 3 % av lönen, som kan tas ut i ledig tid, pengar eller pensionsinsättningar. Det finns också överenskommelser om avsättning till delpensionspremie, som ska ge medlemmarna möjlighet att gå i delpension från 60 års ålder.

Livs

Vid skiftgång eller nattarbete är veckoarbetstid 36–38 timmar.

Pappers

Ca 75 % av medlemmarna har någon typ av skiftarbete. Vid kontinuerligt 3-skift är arbetstiden 36 timmar/vecka. Vid kontinuerligt och intermitterant 2-skift är arbetstiden 38 timmar/vecka. Vid annan skiftgång förhandlas en veckoarbetstid fram på arbetsplatsen.

Avsättningar motsvarande 3,5 % av lönen görs till arbetstidskonton. Den kan tas ut i ledig tid (motsvarar 63 timmar/år för dagtidsarbetare och 56 timmar/år för skiftarbetare) eller i lön eller avsättning till pension.

SACO

SSR

Ordinarie arbetstid som är förlagd till vardag och söndag/helgdag är i genomsnitt 38 timmar och 15 min/vecka. Inom privat sektor, som till stor del är inom vård och omsorg, brukar det finnas ett arbetstidsmått på 36 timmar/vecka.

I de centrala kollektivavtalen är det vanligt med extra semesterdagar, vanligtvis 31 dagar från 40 år och 32 dagar från 50 år. Inom kommunsektor börjar det bli vanligt att lösa bort semesterdagstillägget mot fler semesterdagar.

Civilekonomerna

Arbetstidsmåttan är flexibla och branschanpassade, till exempel finnas årsarbetstid i kollektivavtalen.

Fysioterapeuterna

Endast arbetstidsförkortning för de som jobbar natt eller helger.

Jusek

Veckoarbetstiden är i regel 40 timmar eller möjligen 39,75. I allmänhet gäller förtroendearbetstid, vilket innebär en flexibilitet vad gäller arbetstidens förläggning.

Lärarnas Riksförbund

Flertalet lärare har s.k. ferietjänst, med motsvarande årsarbetstid som en regelrätt semestertjänst, men en viss del av arbetstiden är förtroendearbetstid. Veckoarbetstiden fluktuerar delvis på grund av verksamhetsskäl men också beroende på när den enskilda läraren väljer att förlägga sin förtroendearbetstid.

Naturvetarna

Staten har en veckoarbetstid på 39 timmar och 45 minuter.

Trafik och Järnväg

Arbetstidsnormen är 40 timmar/vecka, men kan vara både 38 och 36 timmar för personer som arbetar skift.

Personer med oreglerad arbetstid utan särskild kompensation för övertidsarbete har 5 extra semesterdagar.

Sjöbefälsföreningen

Ordinarie veckoarbetstid på 45 eller 56 timmar beroende på förutsättningarna på respektive arbetsplats. Grunden i avtalen är 36 timmar/vecka, så de 45 respektive 56 timmarna genererar övertid eller kompensation.

SRAT

I det statliga avtalet är normalarbetstiden i genomsnitt 39,75 timmar/vecka.

Inom offentlig sektor kan man teckna avtal om kortare arbetstid i de centrala avtalen.

Sveriges Arkitekter

Många arkitektföretag tillämpar en årstimplan på 1980 timmar.

Sveriges Ingenjörer

Normalarbetstid för Bankinstitutens Arbetsgivarorganisation (BAO) är 38,5 timmar/vecka, för Försäkringsarbetsgivarna (FAO) 38,75 timmar/vecka och för Statens villkortsavtal-T 39,45 timmar/vecka.

I flertal kollektivavtal inom industri och gruvdrift är arbetstiden 38 respektive 36 timmar/vecka för personer som arbetar skift. Kollektivavtal inom industrin har också olika former av arbetstidsförkortning i form av "arbetstidskonton", ibland kallat livsarbetstid. Inarbetad arbetstid (ofta mellan 5–10 arbetsdagar) kan tas ut i ledighet, pengar eller genom pensionsinsättningar.

Sveriges Skolledarförbund

Huvuddelen av medlemmarna har oreglerad arbetstid.

Sveriges universitetslärare och forskare

Arbetstiden i kollektivavtalen är i normalfallet 39 timmar och 45 minuter/helgfri vecka. För arbetstagare som arbetar oregelbunden tid (schemalagd tid) är arbetstiden i regel kortare.

Inom det statliga avtalet har man 28, 31 eller 35 semesterdagar/år (beroende på ålder).

TCO

Fackförbundet ST

Villkorsavtalen på arbetsgivarverksområdet har en arbetstid på 39 timmar och 45 minuter/vecka.

I affärsverksavtal med oregelbunden arbetstid är veckoarbetstiden 38 eller 36 timmar beroende på hur den förläggs.

I bolagsavtal med oregelbunden arbetstid är veckoarbetstidsmått 32–38 timmar.

Finansförbundet

Det centrala kollektivavtalet för banksektorn anger att normal veckoarbetstid är 38,5 timmar/helgfri vecka i genomsnitt per 4 månaders-period.

Försäkring och finans

Veckoarbetstiden är 38,75 timmar. 5 extra semesterdagar för de som inte är berättigade till övertidsersättning (beredningsskyldiga/förtroendearbetstid m.fl.) 5 fasta arbetsfria dagar (trettondagsafton, dagen efter Kristihimmelfärdsdag, midsommarafton, julafton och nyårsafton) med full lön för samtliga anställda. 3 fria arbetsfria dagar med full lön som den anställde själv väljer när de tas ut. Möjlighet till deltidspension (flexpension) från 62 års ålder.

Läraryrket

Kollektivavtalen innehåller avtal om semesteranställning, ferieanställning samt uppehållsanställning.

Semesterrätten är i flera avtal, men inte alla, bättre än semesterlagens 25 dagar. Inom kommuner och regioner och är semesterrätten 25 dagar. Från fyllda 40 år blir det 31 dagar och från fyllda 50 år 32 dagar.

Upphållsanställning utgår från en 40-timmarsvecka men den anställde är arbetsbefriad under jul- och sommaruppehållen. Det är en form av deltidspanställning som innebär att man har exempelvis 92% av sin lön varje månad.

Årsarbetstidsavtal (ferieanställning) är den vanligaste arbetstidsformen för lärare inom grundskola och gymnasieskola. Den anställde arbetar samma mängd timmar på ett år som semesteranställda

(40 timmar/vecka), men arbetstiden har snittberäknats till 1760 timmar/år (exklusive semester). Timmarna förläggs under en period, oftast till 194 arbetsdagar, då eleverna går i skolan. Arbetsgivaren reglerar inte alla timmar utan den enskilde läraren disponerar fritt över drygt 400 timmar/år i det som kallas förtroendearbetstid.

Polisförbundet

För anställda med kontorstid är röda dagar som infaller på vardagar arbetsfria. För de som jobbar skift finns en arbetstidsminskning baserat på hur arbetstiden förläggs.

Unionen

Heltidsmåtten i de över 80 kollektivavtalen varierar från 37,5 timmar till 40 timmar/helgfri vecka.

Vision

Det stora antalet kollektivavtalen kan skilja sig åt i arbetstidsfrågan. Generellt har arbetstagare med schemalagd arbetstid på kvällar, helger och nätter ofta någon form av arbetstidsförkortning.

Lokala avtal

Utöver de centrala kollektivavtalen uppger flera fackförbund att det tecknats lokala avtal. Det gäller till exempel olika typer av arbetstidsförkortning, förtroendearbetstid, flera semesterdagar, arbetstidssänkning beroende på ålder och nedtrappning inför pension.

Inom Akademikerförbundet SSR har 6-timmars arbetsdag införts inom socialtjänsten som lokalt pilotprojekt i vissa kommuner.

3. Har ni olika avtal om arbetstid för olika yrken och/eller befattningar?

Elektrikerna, Fastighets (gällande Samhall-avtalet), Sveriges Läkarförbund och Sveriges Arkitekter uppger inga skillnader i avtalen för olika grupper eller befattningar.

Polisförbundet uppger att det är samma avtal som gäller men att det är omfattande och att något undantag med specialreglering finns för specifik grupp.

Flertalet förbund uppger att kollektivavtalen inte skiljer sig åt utifrån yrke/befattning, men att det kan skilja sig åt beroende på bransch/sector. Till exempel Civilekonomerna, JUSEK, Kommunal, Naturvetarna, SRAT och Sveriges Ingenjörer säger att detta gäller i deras avtal. Sveriges Ingenjörer uppger dock att den så kallade frikretsen innebär att tjänstemän i företagsledande befattningar inte omfattas av gällande avtal i flera fall.

Finansförbundet uppger inga skillnader gällande arbetstidens längd, men däremot hur ersättning för arbete på obekvämt arbetstid och övertidsersättning kompenseras.

FTF, Livs, SSR, ST, Trafik och Järnväg, Vision samt Sjöbefälsföreningen uppger inte några skillnader i de centrala kollektivavtalen, men säger att lokala avvikelser förekommer. Sjöbefälsföreningen uppger att alla i en och samma befattning har exakt samma lön (oberoende av kön, sexuell läggning, religion, hudfärg m.m.).

Några fackförbund uppger att skillnader i arbetstid finns i fall kopplade till arbetstidens förläggning, som till exempel för nattreceptionister inom Hotell- och restaurangfacket och skiftarbetande inom Metall, Pappers och Finansförbundet. Inom Metall har även personer som arbetar under speciella arbetsförhållanden, som gruvarbetare, särskilda avtal.

Följande fackförbund uppger att det finns olika avtal om arbetstiden för olika yrken eller befattningar:

LO

Handels

Inom kooperativ butik/stormarknad finns två avtal, för kollektivanställda eller tjänstemän. Där är heltid 38,25 timmar för kollektivanställda och 40 timmar för tjänstemän.

SACO

Lärarnas Riksförbund

Lärare har i regel ferietjänst, där en viss del av arbetstiden är förtroendearbetstid, medan studie- och yrkesvägledare har semestertjänst.

Sveriges Universitetslärare och forskare

Det finns i huvudsak två olika regleringar. De flesta medlemmar (universitetslärare, doktorander och många forskare) har årsarbetstid om 1700, 1732 eller 1756 timmar beroende på antalet semesterdagar. De som inte har årsarbetstid har kontorsarbetstid med 39 timmar och 45 minuter/helgfri vecka. Årsarbetstiden motsvarar i genomsnitt kontorsarbetstiden under ett år.

TCO

Läraryrket

Läraryrket har tre olika avtal (se fråga 2) som är gällande eller överväger i olika yrken/befattningar.

Semesteranställning gäller inom förskola, fritidshem och till övervägande till inom förskoleklass. Ferieanställning överväger inom grundskola och gymnasieskola. Årsarbetstidsavtal med semester gäller inom universitet/högskola. Inom vuxenutbildning och folkhögskola finns både ferieanställning eller semesteranställning.

4. Hur fungerar eventuella arbetstidsförkortningar? Fördelar/nackdelar på t.ex. lön, hälsa/sjukskrivningstal, jämställdhet, arbetslöshetstal och produktivitet.

Lärarnas Riksförbund, Naturvetarna, Trafik och Järnväg, Sveriges Arkitekter, Sveriges Ingenjörer, ST, Finansförbundet och FTF uppger att de inte gjort någon analys eller att de inte har någon statistik på fördelar och nackdelar av en arbetstidsförkortning.

Sjöbefälsföreningen säger att alla vill jobba mer för att få ut mer ledighet och att det därför inte finns tankar kring arbetstidsförkortning.

LO

Fastighets

Utifrån Samhall-avtalet är det överlag positivt att få lite mer ledighet, speciellt vid fysiskt krävande yrken. Samtidigt kan det öka stressen att bli klar snabbare med ett uppdrag för att du har tagit ledigt. Ibland är det svårt att välja när ledig tid ska tas ut om arbetsgivaren har svårt att hitta ersättare.

Handels

Det är enbart frisörer som har en centralt avtalad arbetstidsförkortning. För heltidsanställd är det 10 timmar betald ledighet/år, för deltidsanställd i proportion till sysselsättningsgraden. Det går inte att se hur det påverkar hälsa och sjukskrivningstal.

Hotell- och restaurang

Inga arbetstidsförkortningar finns i kollektivavtalen, däremot har ca 40 % osäkra anställningar och

arbetar få timmar hos varje arbetsgivare. De flesta har många arbetsgivare för att få ihop till en heltid.

Kommunal

Vad gäller lön är en avtalad arbetstidsförkortning i praktiken en avstådd löneökning.

Relationen mellan arbetstid och arbetsmiljö är komplex. Svartedalens äldreboende är det mest systematiskt utvärderade försöket där arbetstidsförkortning jämförts med arbetsplatser utan förkortad arbetstid. Utvärderingen fann att förkortad arbetstid ledde till förbättrad självupplevd hälsa och något mindre sjukfrånvaro jämfört med referensboendet. Försöket hade också positiva sysselsättningseffekter med fler nyanställningar samtidigt som flera visstidsanställda blev tillsvidareanställda.

Förenklat är fördelarna alltså mer fritid och bättre hälsa, medan nackdelarna är att det leder till sämre löneutveckling än vad som annars varit fallet. Eftersom många av Kommunals branscher är kvinnodominerade kan en avtalad arbetstidsförkortning leda till att löneskillnaderna mellan kvinnor och män ökar på samhällsnivå. Samtidigt kan kortare arbetsdagar skapa förutsättningar för ett längre och friskare arbetsliv, vilket har motsatt effekt.

Livs

Arbetstidskonto i form av betald ledighet, kontant ersättning eller pensions/deltidspensionspremie är väldigt uppskattat. Oftast tas det ut i betald ledig tid som då i regel används för kortare ledighet, lösa timmar.

Pappers

Det är svårt att beräkna kostnaden för arbetstidsförkortning då varje person som tar ut ledig tid ersätts med en annan som vanligtvis gör det på övertid. Om de i sin tur väljer att ta ut denna övertid i kompensationsledighet så kan det "rulla på" länge med de slimmade organisationer som idag är ett faktum på arbetsplatserna. Det här ser såklart arbetsgivarna som ett problem. För de som är lite äldre så är ledigheten välkommen och uppskattad.

SACO

SSR

Orsaken till pilotprojekten med 6-timmars arbetsdag inom socialtjänsten i vissa kommuner är att socialsekreterare är en hårt belastad yrkesgrupp. Det har varit svårt att skapa en arbetsmiljö som är hållbar på sikt. Hög personalomsättning och höga sjuktal är vardagliga problem, som i förlängningen innebär svårigheter rekrytera personal där problemen är som värst.

Målsättningarna med projekten är framförallt att minska personalomsättningen, göra det lättare att rekrytera ny personal genom att bli en attraktiv arbetsgivare och att skapa en bättre arbetsmiljö så att sjukfrånvaron minskar och stabiliteten inom socialtjänsten ökar.

Trots kortare arbetstid ska arbetsinsats och ärendemängd vara den samma. Socialsekreterarna ska ha bibehållen lön med arbetsinsats/ärendemängd motsvarande heltid.

Projekten får inte medföra ökade verksamhetskostnader, till exempel ökat vikariebehov. Fokus ligger på att göra rätt saker, på rätt sätt och i rätt omfattning.

Hur går det till?

Med tanke på att samma arbetsinsats ska utföras men under en kortare tid så har kraven på effektivitet ökat för den enskilde arbetstagaren och organisationen. Verksamheten måste planeras bättre. Exempel på arbets sätt är:

- Mötesfrekvens och mötessätt har ändrats.
- Tekniska hjälpmedel.
- Mindre resande.
- Minskad telefontid.
- Ökat krav på effektivitet.
- Mindre pauser totalt sätt.
- Villkorade förutsättningar, till exempel mer schemalagd arbetstid, friskvårdstimme tas bort, handledning tas bort och tid för kompetensutveckling läggs utanför arbetstiden.

Hur upplever medlemmarna 6-timmars arbetsdag och hur fungerar det?

Signalerna SSR får är att det efterfrågas mer och mer och att medlemmarna är relativt nöjda. Det är inte ovanligt att det är de anställda själva som efterfrågar 6-timmars arbetsdag.

- Mer tid för återhämtning.
- Den upplevda stressen har minskat.
- Ökat ansvar.
- Ökade krav på effektivitet.

Av de projekt som SSR tagit del av går det inte se att sjukfrånvaron har minskat, möjligen har det att göra med att projekten pågått för kort tid eller att det ställs krav på effektivare arbetssätt. Om hälsan sviktar blir det ändå svårt med återhämtningen trots mer fritid.

Av de projekt som genomförts går det inte att se att det påverkar lönerna eller andra villkor vare sig åt det ena eller andra hållet. Å andra sidan ska projekten inte innebära några ökade kostnader.

Slutsatser om projekt inom socialtjänsten

SSR är försiktigt positiv, men ser också farhågor. Den springande punkten är arbetsbördan och arbetsmiljön, som inte löses genom att bara införa kortare arbetsdag.

Slutsatsen är att mer tid för återhämtning ger mer ork, piggare, gladare, nöjdare och effektivare medarbetare.

Modellen som tillämpas ställer mer krav på individen och organisationen om effektivare arbetssätt. Det kräver eftertanke, kan medlemmarna upprätthålla sitt uppdrag om tillgängligheten minskar? När verksamheter effektiviseras för mycket ser SSR att det blir mindre tid över för stöd till klienter och människor som är mest utsatta i samhället.

Det är sannolikt att vissa hårt belastade yrkesgrupper behöver mer tid för återhämtning för att orka med. Projekt är ett pilotprojekt, så det finns problem med långsiktigheten.

TCO

Polisförbundet

Arbetstidsförkortningen för skiftarbetande kan ses som dels incitamentdrivande för att vara kvar i sådan tjänst men framför allt arbetsmiljömässigt då det krävs återhämningsperioder vid förläggning som ger något av ständiga jetlag-effekter. Arbetstidsförläggningen anges som en stark påverkansfaktor när poliser lämnar den yttre verksamheten för att de inte orkar med skifttestjänstgöringen.

Vision

Det ser väldigt olika ut. Som exempel kan nämnas att anställda i Kommuner och Landsting får extra semesterdagar vid fyllda 40 och 50 år. Flera lokala försök pågår med arbetstidsförkortningar av varierande slag och vi följer dessa. Dock kan vi idag inte se något entydigt utfall på att en metod skulle vara överlägset bättre än någon annan.

5. Driver ni krav på förkortad arbetstid?

LO

Byggnads

Byggnads kongress har beslutat att driva på för 35 tim vecka eller 6 timmars dag.

Elektrikerförbundet

Ja

Fastighets

Frågan var uppe på vår kongress i år men avvisades, d.v.s. Fastighets driver inte frågan om förkortad heltidsnorm. Skulle normen förändras generellt så hänger vi på. Avtalsmässigt har våra medlemmar historiskt prioriterat plånboken framför arbetstidsförkortning. Det finns inget tryck från medlemmarna på att öka på eller införa arbetstidsförkortning, vi hade fått avstå löneutrymme och det vill man inte betala för.

Handels

Nej, redan idag är det allt för få som ens har heltid bland kvinnor inom våra branscher. Den ofrivilliga deltiden påverkar dem högre än en arbetstidsförkortning eller lägre heltidsmått.

Hotell- och restaurang

Inte i avtalsförhandlingar. Vi har en genomsnittlig sysselsättningsgrad på ca 55 % i branschen och kämpar för att heltid ska bli en norm.

Metall

Vi driver frågan om 100 timmars arbetstidsförkortning per år. Där räknar vi in arbetstidsförkortning i tid och arbetstidsförkortning som livsarbetspremie och deltidspensionspremie (pensionspremie). Livsarbetspremie och deltidspensionspremie gör ju att medlemmen har möjlighet att korta arbetstiden i slutet av sitt arbetsliv.

Kommunal

I första hand vill vi att arbetsgivarna anställer på heltid och att det också innebär arbete på heltid.

Vi har ett partsgemensamt arbete igång mellan SKL och Kommunal – heltidsarbete som norm. Det är ett jämställdhetsarbete om vikten av att vara ekonomiskt självförsörjande. Vårt arbete idag fokuserar på heltidsarbete med god arbetsmiljö med möjlighet till återhämtning under arbetstid.

Vi har en vision om 30 timmars arbetsvecka och följer de lokala arbetstidsförkortningar som finns. Visionen har balanserats mot det faktum att många medlemmar arbetar ofrivillig deltid, alltså mindre än vad de önskar. Närmare hälften av Kommunals medlemmar arbetar idag deltid.

Livs

Sedan 1999 har vi via avtalsvägen reglerat en form av förkortad arbetstid. 2001 fick vi in regleringen gällande arbetstidskonto. Då vi ser att våra medlemmar har svårt att vara yrkesverksamma under hela arbetslivet har vi under de senaste avtalsrörelserna flyttat fokus till avsättningar gällande deltidspension. Möjlighet till deltidspension gör att våra medlemmar klarar av att vara yrkesverksamma under en längre tid samt att företaget får ett tydligare rekryteringsbehov.

Pappers

Arbetstidsförkortning är det enskilt viktigaste för våra medlemmar. Vi driver och kommer att driva den frågan brett de närmaste 12 åren (beslut på kongress).

Att minska arbetstiden har fackföreningarna alltid gjort och det ska vi göra även i fortsättningen.

SACO

SSR

Om förbundet skulle driva arbetstidsförkortning likt 6-timmars arbetsdag centralt så kommer frågan ställas på sin spets om vi är villiga att avvara löneutrymme eller andra villkorförsämringar. Förbundets bedömning är likt andra fackförbund att prioritera löner och villkor. I det kan ligga avtalsförbättringar som innebär andra former av arbetstidsförkortningar.

Civilekonomerna

Nej, vi driver frågor om "livspussel" och egen påverkan på arbetsituationen i stället.

DIK

DIK:s senaste kongress (nov 2015) beslutade att inte driva förkortad arbetstid och det svaret gäller tills en ny kongress beslutar något annat.

Fysioterapeuterna

Vi har inte drivit frågan.

Jusek

Arbetstidsförkortning är inte en fråga som vi driver och det förekommer inte i sådan omfattning att det ger någon påverkan på sjuktal, produktivitet eller annat.

Lärarnas Riksförbund

Nej.

Naturvetarna

Nej.

Trafik och Järnväg

På den statliga sidan drevs i föregående avtalsrörelse ett samordnat krav från samtliga fack (inom SACO, TCO och LO) om arbetstidsförkortning i form av två lediga dagar per år för samhällsnyttiga aktiviteter. Vidare yrkades att restid som har samband med arbetet ska räknas som arbetstid. Någon överenskommelse kunde inte träffas med Arbetsgivarverket. Dock tillsattes en partsgemensam arbetsgrupp för ändamålet.

På den privata sidan har varken Trafik och Järnväg eller veterligt något annat SACO-förbund under senare tid drivit frågan om arbetstidsförkortning.

Sjöbefälsföreningen

Nej, men om vi skulle göra det blir det inte kortare arbetstid utan längre ledighet eller högre lön.

SRAT

Vi driver i dagsläget inte frågor om en förkortad arbetstid.

Sveriges Arkitekter

Nej, men flexpension har införts med förstärkt möjlighet att gå ned i tid till 80 procent vid fyllda 62 år.

Sveriges Ingenjörer

Vi driver inget krav mot att ändra den lagstadgade tiden på 40 timmar/vecka. Däremot har vi framgångsrikt drivit krav mot arbetsgivare i branschavtalen om arbetstidsförkortning.

Vi har också drivit och fått igenom delpension/flexpension. Det är en extra avsättning till pension samt en möjligt att ta ut delpension i slutet på arbetslivet.

Sveriges läkarförbund

Nej

Sveriges universitetslärare och forskare

Nej

TCO

ST

Kongressen 2012 antog en motion om arbetstidsförkortning och förbundet beaktar frågan om arbetstidsförkortning fortlöpande till exempel inför avtalsrörelser och i samband med ett hållbart och längre arbetsliv.

Finansförbundet

Nej

FTF

Förbundet har inget kongressbeslut på sådana krav men utesluter inte att det kan läggas fram som avtalskrav av förhandlingsdelegationen. Det står klart att ytterligare arbetstidsförkortningar i avtalet kommer att kosta i antingen löneutrymme eller avtalade förmåner.

Polisförbundet

Ja, för vissa grupper. Väl avvägda förutsättningar, främst för de som jobbar skift, för att möjliggöra att dessa orkar stanna kvar i denna verksamhet.

Vision

Vi driver ständigt frågan om att minimera den tid som arbetstagare ska stå till arbetsgivarens förfogande. Detta måste dock ske under rimliga omständigheter och kan inte betalas med en sämre arbetsmiljö.

6. Hur ser ert långsiktiga mål ut vad gäller arbetstidens längd?

LO

Elektrikerförbundet

Vi har inte fastställt våra långsiktiga mål ännu men just nu pågår en diskussion i förbundet om vi ska sätta ett mål om en kortare veckoarbetstid.

Fastighets

Vi följer utvecklingen.

Handels

Vårt strategiska arbete är att få upp statusen på våra yrken, att arbetsgivare inte ska se personal som utbytbara utan som en resurs som är värda en heltidsanställning.

Hotell- och restaurang

Enligt kongressbeslut strävar vi efter 30 timmarsvecka med politiska beslut.

Metall

Vi har haft målet om 100 timmars arbetstidsförkortning sedan 1995 och under 2018 har några avtalsområden nått målet medan andra har en bit kvar. Det innebär att IF Metall behöver forma ny målsättning på området till nästa kongress.

Livs

Vårt långsiktiga mål är en total form av arbetstidsförkortning på sammanlagt 100 timmar per kalenderår.

Pappers

Det ska ske brett, tänkbara områden framåt är:

- Större individuellt inflytande över semesterförläggningen och fler semesterdagar.
- Skarpare regler för permission.
- Tydligare och skarpare regler för uttag av kompensationsledighet.
- Utökad avsättning till arbetstidskontot och med det möjlighet till fler lediga timmar.
- Kortare årsarbetstid.
- Även avsättning till pension ser vi som en förkortning av arbetstiden vid arbetslivets slut.

SACO

SSR

2017 beslutade kongressen att ge förbundsstyrelsen i uppdrag att verka för arbetstidsförkortning under förutsättning att det inte påverkar löneutveckling, framtida pensionsavsättning och andra framförhandlade villkor.

Civilekonomerna

Målet är eget inflytande över arbetssituation så långt möjligt ur ett verksamhetsperspektiv samt perspektiv av egen utveckling.

DIK

På DIK:s kongress i november 2018 beslutades att en expertgrupp får i uppgift att förbereda ett underlag till kongressen 2021 om hur DIK ska arbeta för arbetstidsförkortning för DIK:s medlemsgrupper. Expertgruppen kommer tillsättas hösten 2019.

Lärarnas Riksförbund

Förbundet arbetar (förutom kravet på generell löneuppvärdering av lärare) primärt med arbetstidens innehåll och arbetsbelastningsfrågor och inte årsarbetstidens längd.

Naturvetarna

Vårt mål i nuläget är att försöka verka för att Myndigheten för arbetsmiljökunskap, i enlighet med rekommendationer från delbetänkandet Tid för utveckling, SOU 2018:24, i ett första steg ska få i uppdrag av regeringen att sammanställa all den kunskap som idag finns om arbetstidsmodeller. Utredningen konstaterar nämligen att kunskapen om hur arbetstidens förläggning hänger samman med attraktiva arbetsplatser, med låga sjukskrivningstal och en god arbetsmiljö överlag, i nuläget är begränsad och inte kunnat visa entydiga samband. Naturvetarnas egna kunskapssammanställningar av tillgänglig forskning har gett samma bild, frågan är komplex.

Utifrån vad Myndigheten för arbetsmiljökunskap finner kan det sedan bli aktuellt att regeringen ger Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) i uppdrag att stödja forskning inom det här området, enligt Utredningen för hållbart arbetsliv. Beroende på vad Myndigheten för arbetsmiljökunskap finner kan det därför också bli aktuellt för Naturvetarna att försöka verka för att Forte får ett uppdrag att stödja forskning inom detta område.

Det är tydligt för Naturvetarna att många medlemmar upplever en stor negativ stress i arbetslivet samt ofta en psykisk ohälsa kopplat till detta. Förbundet bör därför fortsätta att arbeta för att öka naturvetares inflytande över sina arbetsvillkor, ner på individ- och verksamhetsnivå, för att i så stor

utsträckning som möjligt få ett hållbart arbetsliv i balans. När det finns mer tillförlitlig forskning på sambandet mellan arbetstid och ett hållbart arbetsliv kan det också bli läge för förbundet att omvärdera sin ståndpunkt i frågan.

Trafik och Järnväg

Det långsiktiga målet är att uppnå arbetstidsförkortning. Formerna kan variera.

Sjöbefälsföreningen

Vi har internationella regler som reglerar arbetstidens längd, det innebär 13 timmar per dygn under en längre period. Det är en förkortning jämfört med tidigare och vi har varit drivande i dessa frågor. Nu koncentrerar vi oss på andra frågor.

Sveriges Arkitekter

Något egentligt sådant mål finns inte. Det är svårt att driva i konsultbranschen som i stor utsträckning säljer tid per timme.

Sveriges Ingenjörer

Sveriges Ingenjörer har inget långsiktigt mål.

Sveriges läkarförbund

Arbetsmiljön måste vara hälsosam och hållbar så att man orkar arbeta heltid och längre upp i åldrarna.

Sveriges universitetslärare och forskare

Vi strävar inte efter någon förändring av arbetstiden. Däremot arbetar vi för att man ska få en rimlig arbetsmängd i förhållande till den arbetstid som finns. Våra medlemmar har typiskt sätt en situation där uppdraget kan bli obegränsat stort, bland annat med tanke på den hårda konkurrens som finns om lediga anställningar och forskningsanslag. Man konkurrerar med sina meriter vilket riskerar leda till stress. Den bästa åtgärden här vore att en större del av forskningsmedlen gick direkt till lärosätena och inte via forskningsfinansiärer eftersom det skulle leda till fler tillsvidareanställningar och en bättre basfinansiering av forskningen.

TCO

ST

Vi arbetar med denna fråga på olika sätt, minska arbetsbelastningen, minska den dolda overtiden, öka det egna inflytandet över arbetstiden. I avtalsrörelsen 2017 yrkade vi på två extra dagars ledighet att kunna använda för samhällsnytta tex följa med sjuk förälder till läkare, ta emot ensamkommande eller annat.

Finansförbundet

Oklart om Finansförbundet kan sägas ha någon annan ambition än vad som idag är angivet i det centrala avtalet, dvs. 38,5 timmar. Det är i vart fall inget vi öppet driver på central nivå.

FTF

Förbundet har inget kongressbeslut på långsiktiga mål avseende arbetstidens längd.

Läraryrket

Läraryrket har inga centrala avtal/överenskommelser som har arbetstidsförkortningar. Vi driver arbetstidsfrågan utifrån arbetsmiljö- och arbetsbelastningsperspektivet, en lärares uppdrag ska rymmas inom arbetstiden.

Däremot har vi ibland fått signaler om att lärare självmant väljer att arbeta deltid för att orka och för att få livspusslet att gå ihop m.m.

Läraryrket menar att i tider av lärarbrist är det inte realistiskt att driva arbetstidsförkortningar. Läraryrket ska istället motverka sjukskrivningar och en alltför hög arbetsbelastning genom att arbeta för att arbetsuppgifterna ska rymmas inom arbetstiden så att det inte uppstår obalanser mellan krav och resurser i arbetet. Om uppgifterna ändå inte ryms ska arbetsgivaren prioritera bland dem. Då undervisning kräver planering och efterarbete är det av stor vikt att det finns tid avsatt till detta. Läraryrket vet att detta inte är verklighet på många arbetsplatser och arbetar utifrån att alla lärare inom alla skolformer överlag har för lite tid för detta. Här ska dock särskilt nämnas att det vanligen finns alltför lite tid avsatt till planering, reflektion och utveckling för dem som arbetar i förskola, fritidshem, förskoleklass och i synnerhet för dem som arbetar i flera av dessa verksamheter samtidigt. För dessa gäller också att tidsbristen på ett mycket påtagligt sätt försvårar arbetet med kvalitetsutveckling och att de därför måste ges betydligt mer tid utanför undervisningen inom respektive verksamhet.